

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Krytyka poznania w marburskiej szkole neokantyzmu: Hermanna Cohena ujęcie Platońskiego idealizmu w perspektywie Kantowskiej logiki transcendentalnej

Author: Anna Musioł

Citation style: Musioł Anna. (2022). Krytyka poznania w marburskiej szkole neokantyzmu: Hermanna Cohena ujęcie Platońskiego idealizmu w perspektywie Kantowskiej logiki transcendentalnej. „Analiza i Egzystencja” (T. 57, 2022, s. 5-23), DOI:10.18276/aie.2022.57-01

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

„Analiza i Egzystencja” 57 (2022), 5–23
ISSN (print): 1734-9923
ISSN (online): 2300-7621
DOI: 10.18276/aie.2022.57-01

ARTYKUŁY

ANNA MUSIOŁ

ORCID: 0000-0001-7325-4456

Uniwersytet Śląski w Katowicach

e-mail: anna.musiol@us.edu.pl

Krytyka poznania w marburskiej szkole neokantyzmu: Hermann Cohena ujęcie platońskiego idealizmu w perspektywie Kantowskiej logiki transcendentальной

Pamięci prof. dr. hab. Andrzeja J. Norasa

Słowa kluczowe: idealizm, aprioryzm, krytycyzm poznającego podmiotu, logika transcendentальная, matematyka, *sichere Hypothesis*, fakty nauki, Platon-Cohen

Keywords: idealism, apriorism, criticism of the knowing subject, transcendental logic, mathematics, *sichere Hypothesis*, science facts, Plato-Cohen

Criticism of cognition at the Marburg school of neo-Kantism: Hermann Cohen's approach to Platonic idealism in the perspective of Kant's transcendental logic

Abstract

The article is an attempt to characterize Platonic idealism as interpreted by Hermann Cohen – founder and the same time a leading representative of Marburg school of Neo-Kantism. The course of analysis includes Cohen's theses put forward in the epistemological work *Platons Ideenlehre und die Mathematik*. The postulates to which Cohen refers connect the reflection on classical idealism and the status of the Platonic idea with logical-mathematical reflection and the problem of *sichere Hypothesis* as a certain hypothesis. Defining the role of mathematics: arithmetic and geometry, becomes indispensable in understanding the idealism of both Plato and Kant. Both emphasize the importance of thought, logic of pure thinking, criticism as a path and character-shaping.

The argumentation presented in the article, rooted in the historical and philosophical analyzes of the problem, in the summary is also an attempt to define the meaning of Platonic and Neo-Kantian idealism for contemporary scientific and philosophical issues.

Wprowadzenie

W artykule skupiam uwagę na opisie Platońskiego idealizmu, którego dokonał Hermann Cohen (1842–1918), opierając się na logiczno-matematycznych podstawach¹. Filozof ten wyróżnionemu problemowi poświęca kilka specjalistycznych publikacji, m.in. niewielką monografię *Platons Ideenlehre und die Mathematik*², której tezy traktuję jako priorytetowe w analizach prowadzonych w dalszej części artykułu (zob. Cohen, 2014; 2017). Jako podstawę badań przyjąłem historyczno-filozoficzną refleksję nad strukturą idealizmu Platona i Cohena, aby w następstwie prowadzonego wywodu określić aktualność znaczenia matematycznie ujętego idealizmu w rozwiązywaniu współczesnych teoriopoznawczych dylematów filozofii i nauki oraz aby udzielić odpowiedzi na pytanie: jaką poznawczą wartość ma współcześnie idealizm, którego skrajną, krytyczno-poznawczą formę – inspirowaną myślą Platona – głosi Cohen?

Artykuł jest próbą wykładni Platońskiego idealizmu w perspektywie fundamentalnych problemów Kantowskiej logiki transcendentalnej. W toku analiz łączę intelligibilny system Platona z apriorycznym systemem Cohena. Dowodzę, że logika transcendentalna w systemie tego neokantysty – podobnie jak w filozofii Kanta – dotyczy problemu idei nauki o poznaniu intelektualno-rozumowym przedmiotów ujmowanych a priori³. Wykorzystu-

¹ Hermann Cohen był filozofem piszącym swoje prace w języku niemieckim, dlatego przygotowując niniejszy artykuł, sięgałam po niemieckojęzyczne dzieła tego filozofa (niezbędnych tłumaczeń dokonałam samodzielnie). Wykorzystałam również polskojęzyczną, niemieckojęzyczną oraz anglojęzyczną literaturę tematu.

² Pierwsze wydanie niniejszej publikacji ukazało się w Marburgu w 1878 roku (Cohen, 1878).

³ Jak pisze Immanuel Kant, na podstawach logiki transcendentalnej „tworzymy sobie z góry ideę nauki o czystym intelekcie i o poznaniu rozumowym, za pomocą którego o przedmiotach myślimy całkowicie a priori. Tego rodzaju nauka, która określałaby pochodzenie, zakres i przedmiotową ważność takich poznań, musiałaby nazywać się logiką transcendentalną, gdyż zajmuje się wyłącznie prawami intelektu i rozumu, ale

jąc metodę analizy porównawczej, uzasadniam także, że w systemie marburskiego neokantyzmu poznania intelektualno-rozumowe przebiegają zgodnie z apriorycznymi prawami działania intelektu oraz rozumu. Sponuję, że poznania te mają formę dynamicznego procesu zmierzania ku prawdzie ujętej w postaci idei regulatywnej jako logicznej zasady; jednocześnie przekonuję, że zasada logiczna rozpatrywana w perspektywie transcendentalnej ma aprioryczny charakter. Zgodnie z zamysłem Cohena transcendentalną metodę filozofowania rozpatruję w kategoriach przechodzenia momentów poznania zmysłowego i myślowego. W artykule podejmuję także próbę uchwycenia roli, jaką w idealizmie Platońsko-Cohenowskim odgrywa matematyka, wraz z wysiłkiem zgłębienia znaczenia logicznych relacji i matematycznych porządków w kształtowaniu marburskiego systemu krytyki poznania jako czystego myślenia. Analizując Platoński idealizm w perspektywie logiki transcendentalnej, przytaczam również Cohenowskie rozumienie idei jako hipotezy stanowiącej aksjomatyczną podstawę poznania, które kwalitatywnie/jakościowo dokonuje się na poziomie czystej, idealnej myśli (idealizm).

Wokół zagadnień krytyczno-poznawczych: idea regulatywna oraz idea jako logiczna zasada intelektu

Idealizm w systemie Hermanna Cohena ujawnia się w systematycznej prezentacji zagadnień krytyczno-poznawczych oraz manifestuje w jego koncepcjach etyki, estetyki i religii (zob. Musioł, 2019, s. 59–67). Analizy prowadzone w artykule tylko pobocznie odnoszą się do etyki, estetyki czy religii, nie wychodząc poza obszar teoretycznej refleksji epistemologicznej. Refleksja ta jest próbą określenia miejsca Platońsko-neokantowskiego idealizmu w filozofii i nauce. Cohen podejmuje rozważania nad problematyką rozumienia nauki w filozofii rozpatrywaną w perspektywie antycznego idealizmu Platona. Jak wiadomo, ten starożytny mędrzec łączy teoretyczną wykładnię idealizmu z etyką kształtowania ludzkiego charakteru. Etyczny wątek kształtowania charakteru pojawia się także w wykładni Cohena. Z tego powodu, krocząc ścieżką analiz Cohenowskich, uwzględniam również problem etyczny związany z budowaniem krytyczno-badawczej

tylko o tyle, o ile dotyczą one przedmiotów a priori, a nie – jak logika ogólna, która bez różnicy odnosi się zarówno do poznań empirycznych, jak i do czystych poznań rozumowych” (Kant, 2001, s. 102).

postawy poznającego: filozofa/naukowca dążącego do zbadania ostatecznej prawdy.

Prawda jako wartość obiektywna o statusie wiedzy ogólnej, koniecznej i niezmiennej, przyjmująca w systemie Platona postać triady: Prawda–Piękno–Dobro, w filozofii neokantystów marburskich staje się Kantowską ideą regulatywną: ostateczną prawdą jako celem, do którego zmierzamy, nigdy go nie osiągając. Tym samym nauka i poziom naukowego rozwoju są uzależnione od kolejnych naukowych odkryć, a dokonujący odkrycia naukowiec pozostaje zorientowany na osiągnięcie prawdy obiektywnej jako pewnego zasobu wiedzy ogólnej, koniecznej i niezmiennej. Każde następne potwierdzone odkrycie naukowca/badacza jest kolejnym krokiem wiodącym ku prawdzie.

Naukowo potwierdzone odkrycie wiąże się z rozumowo wywiedzioną wiedzą. Ta sformułowana zostaje w logiczno-aprioryczną zasadę intelektu, w logiczne prawo uchwycone w ideę rozumu. W filozofii neokantyzmu marburskiego idea zostaje ujęta w formę rozumowo wyprowadzonej, obiektywnej, niezmysłowej, czystej, logiczno-matematycznej i apriorycznej zasady intelektu. W związku z powyższym rodzą się pytania: czy Cohenowskie zestawienie systemu Platona z krytyczno-poznawczym systemem Immanuela Kanta oraz sposobem postępowania i osiągnięciami naukowców/badaczy różnych dyscyplin jest uprawnione oraz co z tych Cohenowskich połączeń wynika współcześnie?

Idealizm transcendentálny jako aprioryczny idealizm krytyczny

Mimo że rozliczne pisma Cohena popadły w zapomnienie, nie zmałało znaczenie nowożytnej myśli jego przewodnika – Immanuela Kanta; nie przyćmiewa także roli Kantowskiego idealizmu transcendentálnego jako logiki czystego poznania. Cohen jest czołowym przedstawicielem zachodnioeuropejskiej filozofii neokantowskiej, w której „wszystkie czyste poznania muszą być odmianami pryncypium źródła” (Cohen, 1902, s. 33; zob. też Stolzenberg, 1995, s. 47–58). Aby odpowiedzieć na pytanie, czym jest to pryncypium źródła w filozofii Cohena, należy przestudiować idealistyczne postulaty Cohenowskiej epistemologii, rozpatrywanej w kategoriach apriorycznej teorii poznania jako logiki transcendentálnego. Ma to związek z

wspomnianym wcześniej Cohenowskim łączeniem filozofii z nauką, której wzorcowym przykładem jest matematyka.

Historycy filozofii najczęściej dostrzegają w Cohenie orędownika naukowego ujmowania filozofii. Tę naukowość filozofii Cohen dostrzega w jej matematycznym, apriorycznym, myślno-logicznym charakterze. Ci sami historycy filozofii uznają Cohena za wyjątkową postać niemieckiej filozofii spod znaku idealizmu logicznego marburskiej szkoły neokantyzmu. Jako neokantysta systematycznej i nośnej w Marburgu analizy faktów nauki u podstaw swojego programu Cohen kładzie logikę transcendentalną Kantowskiej *Krytyki czystego rozumu*, jednocześnie – jako filozof dążący do obiektywnej prawdy – nawołuje do radykalnego odrzucenia zsubiektywizowanego psychologizmu (zob. Moynahan, 1919, s. 3–26; Noras, 2012, s. 543–620; 2019, s. 139).

Głoszący antypsychologizm oraz silnie akcentujący epistemologiczne wątki filozofii transcendentalnej, dążącej do rzetelnej oceny intelektu/rozumu jako władzy poznawczej, Cohenowski idealizm określany jest najczęściej mianem apriorycznego idealizmu krytycznego. Jego rolą jest bowiem krytyczne zbadanie ludzkich władz poznawczych: intelektu oraz rozumu. Zarówno intelekt, jak i rozum odnoszą się do wyższego, ponadzmysłowego poziomu poznania. Ten aprioryczny poziom dotyczy m.in. idei logiki transcendentalnej, Kantowskiej analityki transcendentalnej, transcendentalnej dedukcji czystych pojęć intelektu, schematyzmu czystych pojęć intelektu oraz Kantowskiej analityki zasad. Z tego powodu przytoczona wcześniej nazwa marburskiego systematu (aprioryczny idealizm krytyczny) jest powszechnie stosowna i wśród znawców tematu nie budzi większych zastrzeżeń (zob. Noras, 2005b, s. 142–145; 2018, s. 137). Jednak sam program neokantyzmu marburskiego w swoim całokształcie prowokuje liczne kontrowersje, gdyż proponuje osobliwe rozwiązania filozoficznych problemów (zob. Tatariewicz, 2010, s. 53–54). Owej skrajności dowodzi chociażby ultracyzm przyjmowanych założeń skupiających się wokół filozofii nauki oraz dociekań logicznej architektoniki nauk przyrodniczych⁴.

⁴ „Hermann Cohen war als Philosoph der strengste Idealist unserer Zeit” (Klatzkin, 1921, s. 27; zob. Buczyńska, 1963, s. 18).

Kantowski transcendentalizm wobec metody filozofowania opartej na przechodzeniu momentów poznania zmysłowego i myślowego

System marburskiej filozofii najczęściej znamionuje ekstremalność proponowanych rozwiązań epistemologicznych. Charakteryzuje go również jednostronność i spójność metodologiczna. W konsekwencji jawi się on jako stosunkowo hermetyczny. Tę hermetyczność/zamkniętość fundują starannie prowadzone w szkole marburskiej analizy filozoficzno-naukowe, zwłaszcza głębokie studia historyczne nad naukową myślą klasyków filozofii: m.in. nad myślowymi postulatami Parmenidesa, Platona, Kartezjusza, Leibniza, Kopernika, Newtona oraz – rzecz jasna – przywołanego wcześniej Kanta (zob. Klatzkin, 1921, s. 28; Kubok, 2004). Wszyscy wymienieni myśliciele akcentują znaczenie matematyki i matematycznej metody w obszarze refleksji filozoficznej. Czyni tak zwłaszcza Platon, którego myśl staje się motorem działania intelektualistów skupionych wokół marburskiej Katedry Filozofii. Starożytny Platon jako *spiritus movens* marburskiej szkoły neokantyzmu kształtuje także intelektualną sylwetkę Hermanna Cohena – przodującego skrajnego idealisty przełomu XIX i XX wieku.

Pragnąc skoncentrować uwagę na sposobie Cohenowskiego ujęcia zmatematyzowanej koncepcji idealizmu Platona, uwzględnić należy Kantowski transcendentalizm. Cohen jako założyciel *stricte* idealistycznej, wybitnie abstrakcyjnej i panmetodycznej wersji neokantyzmu, określanego często mianem logiki czystego poznania, proponuje nowe, unikatowe ujęcie transcendentalizmu, wiążącego matematyczne elementy systemu Kanta z matematyczną (arytmetyczną i geometryczną) koncepcją „dialektyki wznoszącej” jako drogi poznania w teoriopoznawczym programie Platona (zob. Cohen, 2017, s. 15; Stolzenberg, 1995, s. 30–34).

Cohenowskie ujęcie idealizmu łączy refleksję nad zagadnieniem nauki, której się hołduje w Katedrze Filozofii Philipps-Universität Marburg, z umiłowaniem transcendentalnej logiki, fascynacją matematyką oraz niepowszednim rozumieniem Platońskiej idei (zob. Musioł, 2011, s. 31–41). Cohen stoi na stanowisku, że nie kto inny jak Platon buduje *sui generis* gmach dojrzałej idealistycznej filozofii; zresztą, jak zakłada: „dopiero wraz z Platonem rozpoczyna się dojrzałość idealistycznego filozofowania” (Cohen, 2014, s. 420; zob. też Noras, 2018, s. 60). Korzystając z mocy oddziaływania przytoczonych słów, uznać więc można, że Platoński idealizm

stanowi dla Cohena ważne intelektualne centrum kształtowania właściwej metody uprawiania filozofii. Metoda ta wiąże się ze sceptyczną (krytyczną), pobłażliwą nieufnością wobec realno-zmysłowego (sposprzeżeniowego) pierwiastka poznania oraz przyjęciem faktu realności tego, co bytując w myśleniu (*im Denken Seienden*), staje się duchowe (spirytualizm) (zob. Noras, 2018, s. 60). Właściwy idealizm opiera się na sprawnym przechodzeniu obu momentów, jednego w drugi, to znaczy: momentu zmysłowego, sceptycznego (krytycznego) w moment myślowy, spirytualny (duchowy) i momentu myślowego, spirytualnego (duchowego) w moment zmysłowy, sceptyczny (krytyczny) (zob. Cohen, 2017, s. 7).

O ile moment pierwszy (sceptyczny), stanowiący wyłącznie przez empiryczne dane zmysłowe naturalnego poglądu na świat, jest zsubiektywizowanym mniemaniem dalekim od obiektywizmu pewnej, koniecznej i niezmiennej wiedzy naukowej, o tyle moment drugi (spirytualny) zawiera się w granicach apriorycznej, intelligibilnej i logicznej myśli (zob. Tatariewicz, 2010, s. 29). Tą aprioryczną, intelligibilną – ujmowaną wyłącznie intelektem i rozumowaniem – logiczną myśl znamionuje to, co matematyczne. Stąd więc już tylko krok do uznania matematyki i matematycznej fizyki za dyscypliny uczące o właściwej naturze świata (zob. Fischer, 1882, s. 3–5). Dokładnie tak, jak tę kwestię artykułuje Platon w swoim programie filozofii.

Matematyczny idealizm logiki transcendentalnej

W myśli Platona interesuje Cohena co najmniej kilka aspektów. Po pierwsze, intensywnie eksponowany wątek teoriopoznawczy (krytyczno-poznawczy). Po drugie, uzależnienie teorii poznania (krytyki poznania) od idealizmu; właściwie ufundowanie całej epistemologii jako krytyki poznania na idealizmie. Jak zaznaczam wcześniej, to przecież Cohen, nie popadając w absolutnie żadne wątpliwości, przekonuje, że Platon buduje jego w pełni rzeczową, solidną i dojrzałą postać. Po trzecie, Platon inspirował Cohena położeniem u podstaw tej zaawansowanej postaci idealizmu aprioryczno-intelligibilnej idei. W systemie marburczyków idea ta pojęta jest niestandardowo, bowiem w kategoriach logicznej zasady/logicznego prawa warunkującego poznanie oraz *omni iure* decydującego o jakości tego poznania, zwłaszcza o jego pewności. Po czwarte, Platon zachęca

również Cohena konsekwentnym dążeniem do wypracowania właściwej, precyzyjnej metodologii zakładającej wspomnianą nieco wcześniej pewność, konieczność oraz niezmiennosc wiedzy, a także jej obiektywnosc uchwyconą w formę – wspomnianej wcześniej – idei regulatywnej (zob. Cohen, 2017, s. 1). Cohen dostrzega i opisuje możliwe zależności występujące pomiędzy systemem starożytnego Platona i zamysłem Kanta, tworząc niemal awangardowy i prekursorski – jak na swoje czasy – projekt filozofii krytyczno-transcendentalnej, oparty na źródłach matematycznie usankcjonowanego idealizmu skojarzonego z założeniami Kantowskiej logiki transcendentalnej (zob. Renner, 1920, s. 5–59).

Zainteresowanie Cohena poszczególnymi wątkami myśli starożytnej dotyczy nie tylko idealizmu Platona, ale także myśli przedplatońskiej, która oddziałuje na Platoński idealizm, a także – mniej lub bardziej krytycznie – na budowanie naukowych fundamentów w systemach pozostałych reprezentantów neokantyzmu szkoły marburskiej. W związku z tym Cohenovskie inspiracje myślą starożytną ujawniają się m.in. w krytyce filozofii eleackiej; także w Cohena refleksji nad Demokrytejskim znaczeniem próżni (*σχημα* «*das Leer*») oraz atomu jako widzianej intelektem idei (*Ατομοσίδεα*); w Heraklitejskim wariabilizmie jako powszechnej zmienności rzeczy oraz w pitagorejskich spekulacjach na temat liczby. Starożytna myśl stanowi – według Cohena – pomyślną przepowiednię dla wielu systemów filozofii epok późniejszych. Przykładem służą systemy Kartezjusza oraz angielskiego empirysty Johna Locke’a, po które sięga marburski neokantysta⁵. Niemniej jednak, odrzuciwszy empiryzm, to właśnie w antycznym systemie

⁵ „Es ist nun aber eine leichtverständliche Consequenz dieser durchgreifenden Umwandlung des eleatischen Grundbegriffs, dass Demokrit, in dem *σχημα* das Leere einschliessend, dieses sein neues Sein als das von unserm wechselnden Wahrnehmungs-Denken einzig Unabhängige bezeichnet, – und damit zum Urheber des Gedankens von dem Unterschiede primärer und secundärer Qualitäten wird, den nach ihm Descartes und Locke von Neuem entdecken [...]. Zu dieser bis in die modernen Philosophie vorausgreifenden Tragweite ist das idealistische Motiv in dem *μῆδ'ον* des Demokrit gediehen. Und dennoch war damit die Reife des Idealismus noch nicht gekommen. Wie aber die Platonische Dialektik mit diesem Fundamentalbegriff der atomistischen Kritik innigst verwachsen ist, das wird freilich am leichtesten bestreitbar, wenn man die Echtheit des Sophistes in Abrede stellt. Aber auch wenn man andererseits eine höhere Meinung von der Bedeutung der *χοιτωνία των γενων* für die Begründung der Ideenlehre gefasst hat, als solche von Bonitz vertreten wird, so dürfte dennoch der Vorwurf der Trivialität jene Abschnitte nicht treffen, in denen Platon für seine Idee Problem des *μῆδ'ον* von dem

Demokryta dostrzega Cohen idealistyczne motywy, których wyrazem są Demokrytejskie *principia mentis* jako atomy duszy oraz antyczne pojęcie *μῆϑον* (zob. Cohen, 2017, s. 6; Natorp, 2011, s. 256).

W antycznym pojęciu *μῆϑον* (*he on*) Cohen wyczuwa matematyczny sposób myślenia, który decyduje o prymarnym znaczeniu problemu poznania w filozofii; właściwie w zasadny sposób ustanawia źródłowe znaczenie teorii poznania w próbach rozstrzygnięcia filozoficznych problemów. Zresztą sam problem poznania, rozpatrywany w kontekście matematycznie usankcjonowanego idealizmu Platona, regularnie uobecnia się w filozofii do czasów współczesnych Cohenowi. Platon – jak uznaje Cohen – poza scentralizowaniem własnej filozofii na problemie idealizmu oraz idei nie omieszka wyznaczyć szczególnego miejsca myśleniu matematycznemu, które umiejętnie kojarzy z poziomem *dianoia* i *noesis*: teorią idei ujętą w postać „myślowego pierwiastka wiedzy” (Tatarkiewicz, 2010, s. 50; zob. Platon, 1982a; 1982b, s. 114) oraz wyższym, rozumowo-intelektualnym poziomem dialektyki sprawnie wyłożonej w formie opisu kolejnych stopni poznania znaczonych określonymi pryncypiami, czyli cechami znamionnymi dla danej formy poznania⁶. Przechodzenie kolejnych poziomów poznania zakłada zmianę, dynamikę i ruch. Owa zmiana dotyczy nie tylko przejścia z poziomu zmysłowego do poziomu logicznych rozumowań, ale odnosi się także do dynamiki myślenia, logiki myślenia, budowania sensów na poziomie, który w akcentującej idealizm epistemologii Platonskiej ma status wiedzy rozumowo-intelektualnej (*dianoetyczno-noetycznej*) (zob. Cohen, 2017, s. 5–6). Wiedza ta rodzi się w procesach myślenia. Myślenie to budowanie logicznych sensów, układających się w matematyczną relację.

»Jeder seinen *μῆϑον* mache«, beleuchtet, und zu neuer Deutung und Verwerthung bringt” (Cohen, 2017, s. 5).

⁶ Platonska dialektyka wznosząca jest drogą poznania jako odwrotu duszy od niestałego świata zmysłów i zwróceniu się duszy w stronę świata intelligibilnej stałej myśli. Dialektykę tę starożytny filozof opisuje w dialogu *Państwo* słowami: „kto istotnie kocha wiedzę, ten się z natury na wyścigi rwie do tego, co istnieje, a nie potrafi się zatrzymać przy licznych poszczególnych wypadkach, które tylko uchodzą za rzeczywistość; on będzie szedł dalej, nie osłabnie i nie przestanie kochać, zanim nie dotknie istoty każdej rzeczy tą częścią swojej duszy, której dane jest dotykać czegoś takiego. A to dane jest tej, która sama jest bytowi pokrewna. On się nią do bytu istotnego zbliży, zespoli się z nim, płócić zacznie rozum i prawdę, dostąpi poznania i będzie żył naprawdę i tym się karmił” (Platon, 1999, s. 194, 490B).

Krytyczny idealizm logicznych relacji i matematycznych porządków wobec Kantowskiego aprioryzmu

W ten sposób także Cohen, natchniony idealizmem Platona, nadaje swojemu systemowi filozofii postać skrajnego krytycznego idealizmu, u podstaw którego leżą logiczne relacje, szeregi i porządki matematyczne (*mathematischen Dinge*). Podług własnego stanowiska, wyrażonego w dziele *Platons Ideenlehre und die Mathematik*, swój program idealizmu marburczyk sprawnie wiąże z przytoczonymi wcześniej dwoma fazami poznania Platońskiego (zmysłową, sceptyczną, krytyczną i rozumową, spirytualną, duchową), które określa mianem motywów. Motywy te przenikają – twierdzi Cohen – całą historię idealizmu. Ponadto każdy z nich bierze odpowiedzialność za inną fazę procesu poznania: moment sceptycyzmu (*Moment des Skepticismus*) eksponuje nieważność realności (*Realen*) zmysłowego spostrzeżenia; natomiast moment spirytualizmu (*Moment des Spiritualismus*), implikuje duchowość (*Geistigen*) poprzez uchwytowanie rzeczywistości w myśleniu⁷.

Obydwa wskazane przez Cohena motywy są obecne już w Platońskim idealizmie, stanowiąc jego swoiste teoretyczne źródło. W związku z refleksją powziętą nad problematyką matematyki oraz idealizmu, Cohen wspomina, że to teoretyczne źródło uobecnia się także w krytycznym systemie Immanuela Kanta. Zarówno Kantowski krytycyzm jako pewna postać sceptycyzmu, jak i Kantowska charakterystyka procesu myślenia jako wymiaru tego, co ponadmaterialne i aprioryczne, stanowią według Cohena wątki łączące myśl Platona z myślą Kantowską, zwłaszcza transcendentalizmem, który Kant projektuje, wiedziony potrzebą ustalenia metody przybliżającej poznającego do obiektywnej prawdy. Rzeczywistość tę buduje sygnowany matematyką aprioryzm. To matematyka, a w jej ramach arytmetyka jako nauka formalna, bazuje na apriorycznych stosunkach liczbowych; szerzej: posiłkuje się aprioryczną myślą, sięgając do Platońskiej sfery intelektuacji, czyli poziomu *νόημα* (Reale, 2001, s. 201).

⁷ „Der Idealismus vereinigt zwei Motive, in deren Durchdringung seine Geschichte verläuft. Er enthält: ein Moment des Skepticismus, indem er die Nichtigkeit des Realen der sinnlichen Wahrnehmung hervorhebt; und ein Moment des Spiritualismus, indem er die Realität des im Denken Seienden, des Geistigen lehrt” (Cohen, 2017, s. 7).

Myślenie matematyczne jako epikryza czystego myślenia w perspektywie idei ujętej w formę hipotezy jako aksjomatycznej podstawy poznania

Matematyczne myślenie Platona oraz krytyczny idealizm Kanta łączy epikryza (*die Epikrise*)⁸ czystego myślenia (Cohen, 2017, s. 18). W przypadku Platona akt poznania – jak zauważa Cohen – zakłada m.in. matematyczną geometrię⁹. Wszelkie kształty i obiekty matematyczno-geometrycznego myślenia początkowo znajdują swoje źródło w zmysłowym spostrzeżeniu skończonego i przemijalnego pierwiastka realnego (zob. Cohen, 2017, s. 19). Zmysłowe spostrzeżenie wiąże się z doświadczaniem, a w starożytnej Grecji nierzadko z doświadczaniem astronomicznych obiektów kosmosu, w tym także z obserwacyjnym eksplorowaniem jego zmysłowych, kosmiczno-konstelacyjnych, geometrycznych kształtów. Następnie uświadamianiem ich sobie poprzez wznoszącą dialektykę przekształcania treści zmysłowej w wiedzę opartą na rozumie i procesie rozumowania. Innymi słowy – procesie poznania polegającym na sprawnym przenoszeniu spostrzeżonej treści w sferę matematyczno-apriorycznej myśli: zmysłowej rzeczy jako odbicia oraz idei jako prawzoru (zob. Cohen, 2017, s. 24).

Prowadzonymi analizami Cohen potwierdza, że Platoński świat idei jest oczywiście światem *ratio*. To rozum wskazuje na to, co wieczne i nieprzemijające. To rozum jako nośnik logiczno-apriorycznych treści dotyka sfery idealnej. Do sfery tej przybliża poznającego nauka matematyki i ogólnie pojęta wiedza matematyczna (zarówno w postaci wyróżnionej wcześniej arytmetyki, jak i geometrii). Dlatego nie budzi żadnych obiekcji widniejące na frontonie Platońskiej Akademii pisemne wezwanie: μηδεὶς ἀγεωμέτρητος εἰσὶτω¹⁰.

Oto systematyczne kształcenie się w rozpoznawaniu matematycznych tworców geometrycznych pozwala poznającemu wznieść się na wyższy poziom poznania. To stopień wiedzy prawdziwej, wywiedzionej rozumowo w procesach rozumowania. Platońskie stanowisko Cohen puentuje

⁸ Pojęcia epikryzy użyłam w znaczeniu analizy procesu poznania, którego istota wyraża się w czystym myśleniu (aprioryzm).

⁹ Platon nie pozostawił dzieł *stricte* matematycznych, aczkolwiek w wielu swych dialogach porusza kwestie matematyczne (m.in. *Menon*, *Timajos* i *Parmenides*).

¹⁰ „Niechaj nie wchodzi tu nikt, kto nie zna geometrii” (zob. Dembiński, 2003, s. 57).

przekonaniem, według którego nauka o ideach (idealizm Platona) jako swoiście pojęta metoda postępowania jest legitymowana wyznawaną przez starożytnego myśliciela teorią poznania. Epistemologią, której źródeł należy upatrywać w geometryczno-matematycznym sposobie myślenia. Co więcej, w przywołanej monografii *Platons Ideenlehre und die Mathematik* Platońską ideę Cohen w pewnym miejscu definiuje jako *hypothesis* (hipotezę), stwierdzając, że „sama idea zostaje pomyślana jako hipoteza”¹¹, by nieco dalej wyeksponować tę swoją wykładnię Platońskiej idei zdaniem: „Tutaj zatem w bardzo wyraźnych słowach idea została określona jako *hypothesis*. W jeszcze bardziej demonstracyjnym i drastycznym wywodzie teoria idei zostaje nazwana »pewną hypothesis« (*sichere hypothesis*)”¹².

W przytoczonym fragmencie idea jako *sichere hypothesis* zyskuje cechę *hypothesis pewnej*, stanowiącej niejako szczególny rdzeń teoriopoznawczej krytyki lub – odnosząc się do słów komentującego Platońską myśl Cohena – będącej ostatnią kotwicą, jaką Platoński system teoriopoznawczy mógł rzucić, a zarazem konieczną hipotezą jako aksjomatyczną podstawą lub największą pewnością, jaką poznający powinien przyjąć (zob. Cohen, 2017, s. 27). Przypisana tej *hypothesis* źródłowość, konieczność oraz niewzględność uwalniają ją i cały misternie budowany system idealizmu od zsubiektywizowanego psychologizmu. Z kolei niezmienność i ogólność jednoznacznie czynią tę hipotezę niezależną od trącących jednostronnością i uznaniowością adaptacji psychologicznych (zob. Cohen, 2017, s. 27).

Matematyczne źródła etyki

Warto dodać, że wiedza rozumowa ma w systemie Platońskiego idealizmu nie tylko status *stricte* naukowy i teoretyczny. Jest to również status szczególny – etyczny, a także estetyczno-religijny. Otóż dzięki edukowaniu się w matematyce, zwłaszcza w geometrii, która kojarzy się z proporcjonalnością,

¹¹ „[...] der Grundbegriff seiner eigentümlichen philosophischen Methode – wie er denn die Ideenlehre als METHODOS bezeichnet – ist wenigstens seiner erkenntnistheoretischen Legitimation nach, aus diesem Charakteristikum des geometrischen Denkens entsprungen. Die Idee selbst wird gedacht als Hypothesis” (Cohen, 2017, s. 26).

¹² „Hier ist also in deutlichsten Worten die Idee als *Hypothesis* bezeichnet. In noch gesteigert demonstrativer und drastischer Ausführung wird ein wenig darauf die Ideenlehre die »sichere *Hypothesis*« genannt” (Cohen, 2017, s. 27; zob. też Noras, 2018, s. 61).

symetrią i równowagą, poznający nabywa cnót, w tym także prymarnej cnoty umiłowania mądrości. Cnota umiłowania mądrości wraz z rozumnością harmonijnie urabiają człowieka, czyniąc z Platońskiej filozofii starożytny wzorzec – terapeutycznej, kształtującej charakter – sztuki życia. Kształtowanie charakteru to według Platona sytuacja, w której:

wznoszący się bez wytchnienia miłośnik ujrzy w końcu „cudowny rodzaj Piękna” – platońską ideę Piękna, a wtedy [...], „otwiera się przed nim to, do czego szły wszystkie jego trudy poprzednie”. Miłość do wszystkich napotkanych wcześniej rzeczy – ciał, dusz, praw, dzieł wyobraźni i nauki – była sposobem na stopniowe zbliżanie się do owego „cudownego, boskiego rodzaju Piękna”.

(Vlastos, 1994, s. 24)

Takie systematyczne i wielostronne formowanie/urabianie charakteru to „wychowywanie do prawdziwej *arete*” (Jaeger, 1964, s. 143); to także działanie w zgodzie z ideałem *kalokagatii*. Holistycznie ujęty i zharmonizowany człowiek wypełnia Platoński postulat rozmyślenia o tym, co prawdziwe, czucia tego, co piękne, i miłowania tego, co dobre. W tej homeostatycznej postawie skrywa się przecież cel życia rozumnego¹³.

Logiczno-matematyczny idealizm obszarem łączącym intelligibilny system Platona z apriorycznym systemem Kanta

Jak przekonuje Cohen, Platoński system filozofii jest budowany na kanwie arytmetyki i geometrii: założeniach wiedzy matematycznej uwydatniającej czysto teoretyczny namysł nad logiczno-apriorycznymi pryncypiami nauk¹⁴. Bazę dla tego systemu stanowią dwa – opisane wcześniej – momenty: sceptycyzmu oraz spirytualizmu, nadające tej teoriopoznawczej formie idealizmu wyjątkową postać. Jest to idealizm zakotwiczony w formie

¹³ Triadę: Prawda–Piękno–Dobro opisują poczesne dialogi Platona. Sens Platońskiej triady tłumaczą fragmenty *Uczty* (209d, 212a) (Platon, 1982b), *Fajdrosa* (279c) (Platon, 1958), *Fileba* (66a-d) (Platon, 1888), *Parmenidesa* (130b) (Platon, 2021) oraz *Państwa* (księga VI, 509a) (Platon, 1999).

¹⁴ „Es bedarf nicht der Ausführung, dass diese an den Voraussetzungen der Mathematik geübte Kritik, abgesehen von aller Beziehung auf die in der Ethik herzustellende Einheit alles Denkstrebens, auch der rein theoretischen Untersuchung über die logischen Principien der Wissenschaften zu Gute kommt” (zob. Cohen, 2017, s. 30).

myślenia matematycznego czyniącego z apriorycznej analizy właściwą metodę naukowego postępowania. Już:

historia matematyki wskazuje na Platona jako twórcę analitycznej metody, która polega na tym, że od danych cofa się do założeń, jakie koniecznie zrobione być muszą, by z nich owe dane twierdzenia wyprowadzić było można. Niczym innym, jak tylko ogólnym, logicznym zastosowaniem tej metody jest idea jako *hypothesis*.

(Stolzenberg, 1995, s. 51)

W ten sposób matematyka staje się „narzędziem filozofii, co w przekonaniu Cohena łączy teoriopoznawcze/epistemologiczne postulaty dwóch myślicieli, których dotychczas w filozofii raczej nie łączono, a mianowicie Platona i Kanta” (Noras, 2018, s. 61). Obaj przywołani filozofowie uznają, że fizyczno-mechanistyczne ujęcie rzeczy, przyrody oraz człowieka w przyrodzie jest niewystarczające i wymaga rozstrzygnięcia intelektualnego, właściwego wymiarowi intelligibilnemu (czyli racjonalno-logicznemu/myślowemu) poznania.

Głos marburskich współpracowników Cohena w kwestii filozoficznej relacji Platon–Kant

Specyfika sposobu uchwycenia problemu matematyki w kontekście przedmiotu poznania, rzeczy, przyrody i człowieka sprawia, że Cohenowskie badania nad systemem Platońskiego idealizmu oraz myślą Kanta stają się cenną inspiracją dla innych reprezentantów marburskiej szkoły neokantyzmu, w tym m.in. dla Paula Natorpa. Natorp w ponadtrzystustronicowym dziele *Platons Ideenlehre. Eine Einführung in den Idealismus* formułuje o Cohenie, swym marburskim współpracowniku, następującą opinię: „Nie zawaham się Hermanna Cohena nazwać tym, który otworzył nam oczy zarówno na Kanta, jak i na Platona” (Noras, 2018, s. 62; zob. też Musioł, 2019). Celem Cohena, a także Natorpa jest podążanie drogą Kanta oraz Platona. Czołowi marburscy filozofowie – Cohen i Natorp – postrzegają zarówno Kanta, jak i Platona w perspektywie epistemologicznej i traktują jako myślicieli kroczących tą samą drogą apriorycznego poznania.

Jak stwierdza jeszcze inny reprezentant logiczno-apriorycznej szkoły neokantyzmu, a mianowicie polski marburczyk Władysław Tatarkiewicz,

obaj – Cohen i Natorp – „Kanta interpretują w duchu Platona, a Platona w duchu Kanta, tak że między poglądami tych dwu prawie żadna nie pozostaje różnica” (Tatarkiewicz, 2010, s. 40; zob. też Kubalica, 2015, s. 390–391). Obaj uznają Platońską ideę za powszechną i niezsubiektywizowaną formę umysłu (logiczno-apriorycznej myśli). Idea jest „najistotniejszym posiadaniem naszego ducha” (Tatarkiewicz, 2010, s. 48); idea staje się obiektywną kategorią wiedzy, jej myślowym pierwiastkiem, logiczną podstawą, logiczną zasadą i „metodą szukania logicznych podstaw wiedzy w ogóle” (Tatarkiewicz, 2010, s. 51); a zarazem jest także źródłowym pojęciem badania i poznawania rzeczywistości. W konsekwencji ta apriorycznie i logicznie postrzegana idea wpływa na sposób tłumaczenia roli matematyki oraz naukowego rozstrzygania teoriopoznawczych kwestii, zarówno w systemach Platona i Kanta, jak i w neokantyzmie szkoły marburskiej (zob. Gordon, 2010, s. 52–64).

Aktualność inspirowanego Platońskim idealizmem panlogicznego systemu Cohena – wnioski i konkluzje

Cohenowskie zestawienie systemu Platona z krytyczno-poznawczym systemem Kanta jest w pełni uprawnione. Zestawienie to potwierdza wyjątkowy charakter panlogicznego systemu marburskiej szkoły neokantyzmu, zwłaszcza w odniesieniu do postulatów Cohena. Budowany na fundamentach Platońskiej filozofii logiczno-matematyczny idealizm tego marburskiego neokantysty także współcześnie zachowuje swoją aktualność i poznawczą wartość, wskazując techniki kształtowania krytycznych postaw, m.in. umiejętnie kreśląc sylwetkę poznającego podmiotu – człowieka badającego świat rzeczy, przyrodę i samego siebie.

Neokantowski krytycyzm jako logiczno-matematyczny idealizm umacnia poznającego w jego postawie systematycznego kroczenia ku zracjonalizowanej wiedzy obiektywnej (wiedzy ogólnej, koniecznej i niezmiennej). Wyostrza krytyczną postawę poznającego; uwrażliwia i wyczula go na trafną obserwację zjawisk i wykrywanie prawidłowości. Usprawnia rozumowo-logiczną analizę zjawisk oraz doskonali dedukcyjne zdolności poznającego, w tym poprawia jego biegłość w przeprowadzaniu logicznych wnioskowań jako ciągu ukierunkowanych zmian. Pomaga także poznającemu w trafnym budowaniu logicznych sensów.

Marburski neokantyzm definiując naukę w kategoriach postępu, utożsamia ją z ciągłym poszerzaniem wiedzy jako wiecznym *fieri* (wiecznym stawaniem się); innymi słowy, ta postać neokantyzmu uświadamia nam, że prawda jest ideą regulatywną – ideą, do której dążymy, wciąż poszukując, odkrywając, wydobywając i kumulując wiedzę; granice wiedzy/wiedzy naukowej wciąż przekraczamy¹⁵. Aproksymacyjne zbliżanie się twórców naukowych teorii do prawdy, poprzez stopniowe kroczenie w stronę obiektywnego i adekwatnego poznania danej dziedziny rzeczywistości, przejawia się w stale poszerzającym się horyzoncie naukowej wiedzy. W postulacie stałego poszerzania się horyzontu wiedzy wypełnia się marburska definicja filozofii, w myśl której: „Filozofia jest, zgodnie z klasycznym znaczeniem jej nazwy, wiecznym dążeniem do fundamentalnej prawdy, a nie pretensją do jej posiadania” (Natorp, 1912, s. 194; zob. też Noras, 2005a, s. 105).

Opisując problem starożytnego idealizmu w marburskim neokantyzmie Cohena, posłużyłam się formą zwięzłej analizy tematu. W artykule nakreśliłam możliwą propozycję postrzegania i rozumienia Cohenowskiej *stricte* transcendentальной wykładni Platońskiego idealizmu budowanego na logiczno-matematycznej podstawie (*hypothesis*)¹⁶. Świadoma ograniczeń przeprowadzonego wywodu, wobec zindywidualizowanych postaw filozofów reprezentujących marburską szkołę neokantyzmu, artykuł chciałam uczynić wyłącznie zachęcającym przyczynkiem do dalszych systematycznych prac nad myślą Platona według wykładni tej panlogicznej i panmetodycznej szkoły krytycyzmu, pod którą Cohen położył trwałą, teoretyczno-filozoficzny fundament.

Bibliografia

- Auffarth, A. (1883). *Die Platonische Ideenlehre*. Berlin: Dümmler.
Buczyńska, H. (1963). *Cassirer*. Warszawa: Wiedza Powszechna.

¹⁵ Przykładem obrazującym przekraczanie kolejnych granic wiedzy są zmieniające się w czasie naukowe paradygmaty.

¹⁶ Warto wspomnieć, że Platońskim idealizmem żywo interesują się nie tylko Cohen i Natorp. Starożytny Platoński idealizm staje się przedmiotem analiz mniej znanych marburczyków: Augusta Auffartha (zob. Auffarth, 1883) i Elisabeth Rotten (zob. Rotten, 1913), a także wielu reprezentantów badeńskiej szkoły neokantyzmu, m.in. Wilhelma Windelbanda (zob. Windelband, 1902), Emila Laska (zob. Lask, 2003), Johannesesa Rehmkego (zob. Rehmke, 1880) i Jonasa Cohna (zob. Cohn, 1896, 1921).

- Cohen, H. (1878). *Platons Ideenlehre und die Mathematik*. Marburg: Elwert'sche.
- Cohen, H. (1902). *System der Philosophie. Teil I: Logik der Reiner Erkenntnis*. Berlin: B. Cassirer.
- Cohen, H. (2014). Teoria idei Platona a matematyka. Tłum. A.J. Noras. *Idea. Studia nad strukturą i rozwojem pojęć filozoficznych*, 26, 417–443.
- Cohen, H. (2017). *Platons Ideenlehre und die Mathematik*. London: FB &c Ltd.
- Cohn, J. (1896). *Geschichte des Unendlichkeitsproblems im abendländischen Denken bis Kant*. Leipzig: Verlag von Wilhelm Engelmann.
- Cohn, J. (1921). *Führende Denker. Geschichtliche Einleitung in die Philosophie*. Leipzig–Berlin: Verlag und Druck von B. G. Teubner.
- Dembiński, B. (2003). *Późna nauka Platona*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Fischer, K. (1882). *Immanuel Kant und seine Lehre*. München: Bassermann.
- Gordon, P.E. (2010). *Continental Divide. Heidegger, Cassirer, Davos*. Cambridge–Massachusetts–London: Harvard University Press.
- Jaeger, W. (1964). *Paideia*. T. 2. Tłum. M. Plezia. Warszawa: PAX.
- Kant, I. (2001). *Krytyka czystego rozumu*. Tłum. R. Ingarden. Kęty: Antyk.
- Klatzkin, J. (1921). *Hermann Cohen. Mit Einem Bildnis von Hermann Cohen nach Einer Radierung von Hermann Struck*. Berlin: Jüdischer Verlag.
- Kubalica, T. (2015). Die Beziehung zwischen dem Lehrmeister und dem Schüler in der neukantischen Philosophie. *Idea. Studia nad strukturą i rozwojem pojęć filozoficznych*, 27, 383–394.
- Kubok, D. (2004). *Prawda i mniemanie. Studium filozofii Parmenidesa z Elei*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Lask, E. (2003). *Die Logik der Philosophie und die Kategorienlehre*. Jena: Schlegelmann.
- Moynahan, G.M. (2014). *Ernst Cassirer and the Critical Science of Germany, 1899–1919*. London: Anthem PRes.
- Musiół, A. (2011). Ernsta Cassirera refleksja nad problemem matematyki. Ujęcie historyczno-systematyczne. *Ruch Filozoficzny*, LXVIII, 31–41.
- Musiół, A. (2019). Judaizm wobec ducha natury ludzkiej. Hermannna Cohena ujęcie kultury w perspektywie etyki i antropologii. *Studia Philosophica Wratislaviensia*, XIV, 59–67.

- Natorp, P. (2011). Kant a szkoła marburska. W: A.J. Noras, T. Kubalica (red.), *Neokantyzm badeński i marburski. Antologia tekstów* (s. 241–266). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Natorp, P. (1912). Kant und die Marburger Schule. *Kant-Studien*, 17, 193–221.
- Natorp, P. (2014). *Platos Ideenlehre. Eine Einführung in den Idealismus*. Berlin: Zenodot Verlagsgesellschaft.
- Noras, A.J. (2005a). Historia filozofii – nauka niepotrzebna? W: B. Szotek, A.J. Noras (red.), *Filozofia i czas przeszły: Profesorowi Czesławowi Głombikowi w 70. Rocznice urodzin* (s. 97–108). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Noras, A.J. (2005b). *Kant a neokantyzm badeński i marburski*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Noras, A.J. (2012). *Historia neokantyzmu*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Noras, A.J. (2018). *Filozof czystego poznania. Rzecz o Hermannie Cohenie*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Noras, A.J. (2019). *Niedocenieni myśliciele – zapomniane historie filozofii*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Platon (1958). *Fajdros*. Tłum. W. Witwicki. Warszawa: PWN.
- Platon (1982a). *Fedon*. Tłum. W. Witwicki. Warszawa: PWN.
- Platon (1982b). *Uczta*. Tłum. W. Witwicki. Warszawa: PWN.
- Platon (1999). *Państwo*. Tłum. W. Witwicki. Kęty: Antyk.
- Platon (2021). *Parmenides*. Tłum. W. Witwicki. Kęty: Antyk.
- Reale, G. (2001). *Historia filozofii starożytnej*, t. 2. Tłum. E.I. Zieliński. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Rehmkne, J. (1880). *Die Welt als Wahrnehmung und Begriff. Eine Erkenntnisstheorie*. Berlin: De Gruyter.
- Renner, H. (1920). *Kant und seine Philosophie. Beobachtungen über des Gefühl des Schönen und Erhabenen*. Berlin: Insel-Bücherei.
- Rotten, E. (1913). *Goethes Urphänomen und die platonische Idee*. Gießen: Verlag von Alfred Töpelmann.
- Stolzenberg, J. (1995). *Ursprung und System. Probleme der Begründung systematischer Philosophie im Werk Hermann Cohens, Paul Natorps und beim frühen Martin Heidegger*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

- Tatarkiewicz, W. (2010). *Szkola marburska i jej idealizm*. Kęty: Antyk.
- Vlastos, G. (1994). *Platon. Indywidualizm jako przedmiot miłości*. Tłum. P. Paliwoda. Warszawa: Wydawnictwo IFiS PAN.
- Windelband, W. (1902). *Platon*. Tłum. S. Bouffał. Warszawa: Wydawnictwo „Przeglądu Filozoficznego”.

Nota o autorze

Anna Musioł – dr filozofii, pracuje w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, autorka monografii *Neokantyzm epistemologiczny i ontologiczny. Ernst Cassirer – Martin Heidegger* (Katowice 2020). Zajmuje się neokantyzmem marburskiej i badeńskiej szkoły neokantyzmu, recepcją Kantowskiego transcendentizmu w polskiej filozofii nowokrytycznej, filozofią człowieka jako podmiotu i egzystencji, a także wpływem filozofii klasycznej na jakość życia współczesnego człowieka; łączy zainteresowania filozoficzne z psychologią i coachingiem.

Address for correspondence: University of Silesia in Katowice, Institute of Philosophy, Bankowa 11, 40-007 Katowice, Poland. E-mail: animus77@wp.pl.

Cytowanie

Musioł, A. (2022). Krytyka poznania w marburskiej szkole neokantyzmu: Hermanna Cohena ujęcie Platońskiego idealizmu w perspektywie Kantowskiej logiki transcendentalnej. *Analiza i Egzystencja*, 57 (1), 5–23. DOI: 10.18276/aie.2022.57-01.